

LINNOITUSHISTORIA MATKAILUKOHTENA KAAKONKULMAN SALPALINJA -HANKKEEN MYÖTÄ MUSEOIDEN JA MATKAILUN SALPAKESKUS MIEHIKKÄLÄÄN

Anu Haapala

Salpalinjaksi kutsutaan massiivista puolustus-
asemaa, joka rakennettiin vuosina 1940–41 ja
1944 Suomen itärajan turvaksi. Salpalinja ulot-
tuu Suomenlahdelta Savukoskelle ja sieltä kent-
tälinnoitettuna aina Jäämerelle asti. Noin 1200
km:n mittainen Salpalinja on Suomen itsenäisyy-
den ajan mittavin rakennuskohde. Sitä on myös
pidetty eräänä vahvimmista toisen maailmanso-
dan aikana rakennetuista linnoitusketjuista, ja
sellaisena se on rinnastettu mm. Ranskan Magi-
not-linjaan tai Saksan Atlantin valliin.

Sotien jälkeen Salpalinjalla elettiin vuosi-
kymmenien ajan hiljaiseloa. Salainen sotil-
askohde oli harvojen tuntema. Linnoittajia
sitoivat edelleen aikanaan annetut vaitiolo-
lupaukset. Paikalliset asukkaat tunsivat toki
metsissään ja pelloillaan olevat linnoitteet,
mutta hekään eivät tienneet puolustusase-
man todellista mittakaavaa.

Salpalinjan uusi elämä alkoi 1970–80-
lukujen vaihteessa, jolloin veteraanit ja
muut aktiiviset vapaaehtoiset anoivat puo-
lustusvoimilta oikeutta raivata tiettyjä aluei-
ta esiteltäviksi museo- ja matkailukohteina.
Kunnostetuista linnoituslaitteista ja niiden
välille muodostuvista reiteistä kasvoi Kaak-
kois-Suomessa vuosien mittaan useiden
hehtaarien laajuisia ulkomuseoalueita. Kun-
nostus- ja opastustyöstä vastasivat alkuvai-

heessa pääasiassa paikallisia veteraanijärjes-
töjä edustavat vapaaehtoiset. Kehitystyöhön
tulivat mukaan myös alueen kunnat, jotka
näkivät kohteissa selkeää matkailullista po-
tentiaalia. Linnoitushistoria koettiin rajaseu-
dulla luontevana vetovoimatekijänä, ja Sal-
palinjan linnoituskohteiden ympärille kasvoi
aktiivisia sotahistoriallisia paikallismuseoita.
Vähitellen Salpalinjan ympärille alkoi syntyä
myös sivutoimista yritystoimintaa.

Useiden työntäyteisten vuosien ja mo-
nien EU-hankkeiden jälkeen Salpalinjalla
olla siirtymässä uuteen kehitysvaiheeseen.
Miehikkälän kuntaan on syntymässä valta-
kunnallinen linnoitushistoriallinen museoi-
den ja matkailun Salpakeskus. Kuinka tähän
on tultu?

LINNOITUSHISTORIAALLINEN PILOTTI- HANKE 1999–2001

Salpalinjan järeimmin linnoitettu osa si-
joittuu Suomenlahden ja Saimaan väliselle
kannakselle. Tämän kannaksen eteläiseen
osaan perustettiin lyhyen ajan sisällä toisis-
taan kaksi Salpalinjaa esittelevää museota,
Miehikkälän Salpalinja-museo 1987 ja Vi-
rolahden Bunkkerimuseo 1980. Molemmat
museot toimivat sotahistoriallisina paikallis-
museoina.

Kehittämistavoitteet laajenivat 1990-
luvun lopulla. Vuonna 1997 Miehkälän
ja Virolahden kunnat palkkasivat yhteisen
museotutkijan, jonka työ alkoi aluksi kol-
mivuotisena omarahoitteisena kokeiluna.
Tämä koeprojekti antoi mahdollisuuden
tarkastella Kaakonkulman museokohteita
laajempaan kokonaisuuteen ja toteuttaa
niissä pidempijänteistä museoammatillista
kehittämissuunnittelua. Tästä sai alkunsa
vuosina 1999 ja 2000–2001 TE-keskuksen
kautta haetulla 5 b- ja ALMA-rahoituksella
toteutettu Miehkälän Salpalinja -hanke.
Hankkeen tavoitteena oli mm. testata uu-
demman linnoitushistorian matkailullista

tuotteistusta ja hakea siitä lisäarvoa paikalliselle maaseutumatkailulle.

Miehikkälän Salpalinja-hankkeen aikana aloitettiin mm. systemaattinen linnoittajien suullisen perinteen keruu, linnoittajatielopankin kehittäminen, sotahistorian museaalinen ja matkailullinen tuotteistaminen, sekä Salpalinjan tehostettu markkinointi. Hanke pyrki myös nostamaan Salpalinjaa esiin kansallisena monumenttikohteena ja käynnisti tässä tarkoituksessa valtakunnallisen yhteistyön Salpalinjan alueella olevien kuntien ja muiden linnoitushistoriasta kiinnostuneiden toimijoiden kanssa.

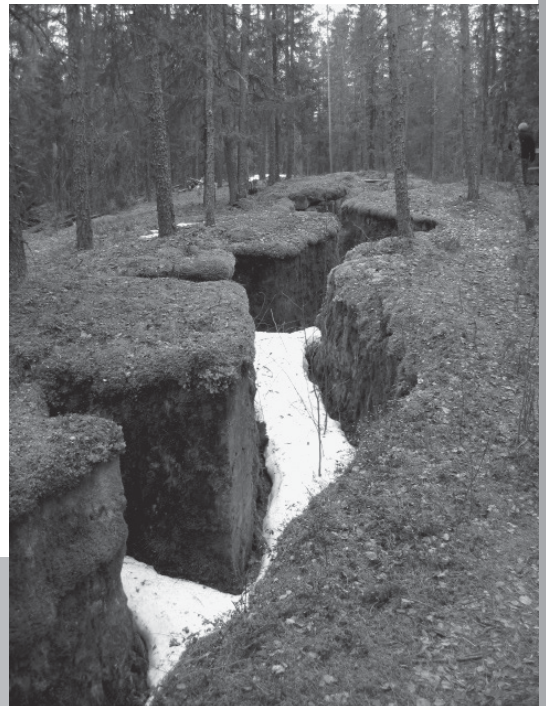
Jatkon kannalta Miehkälän Salpalinja-hankkeen merkittävimpiä toimenpiteitä oli v. 2000 järjestetty ensimmäinen valtakunnallinen Salpafoorumi Miehkälässä ja Virolahdella. Itärajan Salpakohteiden ja -toimijoiden sekä Salpalinjaa valvovien viranomaisten yhteisessä työkokouksessa päätettiin mm. luoda Salpalinjan kehittämiseksi 5–10 vuoden tavoiteohjelma, kehittää uudempiä sotahistoriakohteita koskevaa tietohallintaa ja lisätä kohteiden yhteismarkkinointia. Keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin vuoteen 2010 mennessä toteutuva yhteinen kansallinen Salpa-monumentti, joka koostuu itse monumentista (fyysinen kohde, kokoelmat, tieto, substanssi) ja sen käytöstä (matkailu, kulttuuriympäristö, tutkimus). Salpafoorumissa nousi myös esiin ajatus kokoavan valtakunnallisen toimijan tarpeesta, ja nähtiin että tämä voisi toteutua esim. Salpakeskuksen muodossa. Salpakeskuksen fyysiseksi sijoittumispaikaksi nousi jo tässä vaiheessa Miehkälä, joka oli saanut Salpalinja-hankkeen myötä näkyvän profiilin sotahistorian museaalisisessa ja matkailullisessa kehittämisessä.

Miehikkälän Salpalinja-hankkeen aikana Miehkälän ja Virolahden museoiden yhteistyömalli hyväksyttiin myös valtakunnallisena ennakkotapauksena museoiden valtionosuusjärjestelmään, eli museoiden kehittäminen oli saatu siinäkin mielessä kestävälle pohjalle.

SALPAKESKUKSEN SUUNNITTELU KÄYNNISTYI 2002

Miehikkälän Salpalinja -hankkeen myötä Miehkälä sai uusia yhteistyökumppaneita, joihin kuuluivat valtakunnallinen Salpalinjan Perinneyhdistys (ry), ja Pioneeriaselajin Liitto ry, joka etsi tuolloin uutta sijoituspaikkaa Pioneerimuseolle. Myös yhteistyö Virolahden kunnan hallinnoiman Bunkkerimuseon kanssa syventyi hankkeen aikana.

Tältä pohjalta rakennettiin Salpakeskus-suunnitteluhanke, jossa osatoimijoina olivat Miehkälän kunnan hallinnoima Salpalin-

Kallioon louhittua ja betonoitua taiteluhautaa pesäkkeineen Miehkälän Salpalinja-museon alueella. Kuva: Keijo Koskinen.

Koululaisryhmä saa opastusta kunnostetussa panssarintorjuntatykin avoasemassa Miehikkälän Salpalinjamuseon alueella. Kuva: Mika Honkalinna.

ja-museo, Virolahden kunnan hallinnoima Bunkkerimuseo, Salpalinjan perinneyhdistys (ry) ja Pioneeriaselajin Liitto ry:n hallinnoima Pioneerimuseo. Suunnitteluhanke työsti vuonna 2002 kaikille osatoimijoilleen kehittämissuunnitelmat, ja niiden pohjalta rakennettiin yhteinen Salpakeskus-hanke. Rahoitusneuvotteluiden jälkeen tämä kattohanke jaettiin kahteen erilliseen etenemislinjaan. Yhtäältä lähdettiin tuottamaan museo- ja toimijakohtaisissa hankkeissa Salpakeskukseen liittyviä sisältöjä, ja toisaalta taas päätettiin viedä Salpakeskuksen rakennusinvestointia omana kokonaisuutenaan eteenpäin.

Salpalinja Perinneyhdistys ry rekisteröitiin suunnitteluhankkeen aikana valtakunnalliseksi yhdistykseksi. Yhdistys asetti tavoitteekseen lisätä Salpalinjan tunnettavuutta kansallisena ja kansainvälisenä monumenttikohteena ja pyrkii tukemaan linnoituskohteeseen liittyvien toimijoiden laajempaa yhteistyötä. Yhdistys toteuttaa tavoitteitaan mm. tutkimus-, julkaisu- ja tiedotustoiminnalla, ja se järjestää myös erilaisia linnoitushistoriaan liittyviä tilaisuuksia. Perinneyhdistys on muodostanut asiantuntijaverkoston, johon on koottu maakunnittain Salpalinjan rakennushistoriaa ja linnoitteita tuntevia henkilöitä. Tämän verkoston tehtävänä on tiedon keruun ja välittämisen lisäksi Salpalinjan tunnetuksi tekeminen. Yhdistys huolehtii myös Salpalinjan rakentamisessa

mukana olleiden henkilöiden muistamisesta ja järjestää tässä tarkoituksessa mm. vuosittain Salpalinjan perinnepäivän. Yhdistyksen toimintaa johtaa hallitus, jonka neuvonantajana elimenä toimii valtuuskunta. Valtuuskunnan jäsenenä on mm. valtakunnallisten veteraani- ja maanpuolustusjärjestöjen puheenjohtajia sekä julkishallinnon ja talouselämän edustajia. Yhdistyksen jäsenenä on mm. Salpalinjan rakentajia ja heidän omaisiansa, Salpalinjasta kiinnostuneita yksityishenkilöitä sekä yhdistys- ja kuntajäseniä.

SALPAKESKUS SYNTYY USEIDEN SISÄLTÖHANKKEIDEN KAUTTA

Miehikkälään perusteilla olevan valtakunnallisen Salpakeskuksen tehtävänä on vahvistaa Salpalinjan kansallista ja kansainvälistä näkyvyyttä ja luoda ajallista syvyyttä rajanpinnan vanhemman linnoituskannan matkailulliselle ja museaaliselle hyödyntämiselle. Salpakeskus vahvistaa myös edellytyksiä matkailuun liittyvän yritystoiminnan kehittymiselle kohdealueillaan, edistää Kaakonkulman ja Kymenlaakson matkailullista vetovoimaa, kehittää kestävän kehityksen mukaista sotahistoriamatkailua ja palvelee asiakkaitaan museoiden ja matkailun keskuksena erityisesti Salpalinjaan liittyvissä kysymyksissä. Salpakeskus pyrkii myös ra-

kentamaan monipuolista yhteistyötä kohdealueeseensa liittyvän tietovaihdon ja matkailun kehittämiseksi. Keskusta ja sen tavoitteita sivuaa Suomenlahden rannalta Etelä-Karjalan rajalle suunniteltu Salpapolku-retkeilyreitti, joka toimii valmistuessaan yhtenä lenkkinä Eurooppalaisten pitkien vaellusreittien (E10) ketjussa.

Salpakeskusta toteutetaan tällä hetkellä useiden hankkeiden kautta. Miehikkälän ja Virolahden kuntien yhteinen Kaakonkulman Salpalinja -hanke on investointipainotteinen kehityshanke, joka päättyy vuoden 2005 lopussa. Salpalinjan perinneyhdistys ry:n valtakunnallisen toiminnan käynnistämiseen tähtäävässä suunnitteluhankkeessa on käyty läpi itärajan Salpalinja-kunnat ja koottu näiden linnoitus- ja sotahistoriaan liittyviä kehittämistoiveita valtakunnalliseksi kehittämishankkeeksi. Hanke on löytänyt kehittämisestä kiinnostuneita yhteistyökumppaneita, ja varsinaisen kehittämishankkeen valmistelu on meneillään. Pioneeriaselajin Liitto ry on parhaillaan käynnistämässä toimintaansa Miehikkälässä. Vuosia paketissa ollut Suomen vanhin aselajimuseo on aloittamassa uuden perusnäyttelyn laatimista. Pioneerimuseon väliaikaisina näyttelytiloina toimii kuntakeskuksessa sijaitseva Pitäjän-talo, jota peruskorjataan ympärivuotisen museotoiminnan edellyttämälle tasolle Etelä-Suomen lääninhallituksen ja Miehikkälän kunnan rahoittamassa hankkeessa. Salpapolku-retkeilyreittiä toteutetaan puolestaan Ylimaakunnallisessa ulkoilu- ja luontomatkailuhankkeessa, johon sekä Miehikkälän että Virolahden kunnat osallistuvat omilla osahankkeillaan.

Jatkossa Salpakeskuksen ympärille ollaan mm. luomassa kymenlaaksolaista yritysverkkoa, jolla on valtakunnallista ulottuvuutta. Samalla rakennetaan pohjaa Salpakeskuksen matkailulliselle käytölle ja siihen liittyvälle elämystuotteiden markkinoinnille. Jatkotoimenpiteisiin kuuluu myös Salpakeskuksen ja siihen liittyvien museo-

kohteiden ympärivuotisten toimintavalmuksien parantaminen.

Salpalinja on siirtynyt siviilikohteeksi vuoden 2004 alusta, ja tällä hetkellä linnoitteita hallinnoi Valtiovarainministeriö. Salpalinjan jatkohallinnoinnista käydään tällä hetkellä keskustelua eri ministeriöiden välillä. Linnoituskohteiden status on tällä hetkellä Muinaismuistolakiin rinnasteinen, mutta koska linnoitteet eivät ole enää operatiivisessa käytössä, on mahdollista että ne tullaan jatkossa siirtämään suoraan Muinaismuistolain alle. Salpakeskuksen toiminnan käynnistämisen yhteydessä pyritään löytämään malli myös Salpalinjan valtakunnalliseksi hoito- ja ylläpitojärjestelmäksi yhteistyössä linnoituskohdetta hallinnoivien viranomaisten kanssa.

KAAKONKULMAN SALPALINJA 2003–2005

Kaakonkulman Salpalinja -hanke on yksi suunnitteluhankkeessa laadituista Salpakeskuksen perustamiseen tähtäävistä sisältöhankeista. Miehikkälän kunnan hallinnoima Miehikkälän ja Virolahden yhteishanke on käynnistetty maaliskuun 2003 alusta ja se kestää vuoden 2005 loppuun saakka. Hankkeen kokonaisrahoitus on ollut vajaat 600 000 euroa, josta 70 % on tavoite-2, toimenpideohjelma 3:n mukaista Etelä-Suomen Läninhallituksen EAKR rahoitusta. Muu rahoitus koostuu Miehikkälän ja Virolahden kuntien sekä Kotkan–Haminan seudun Yrityspalvelun rahoituksesta, josta kunkin osuus on 10 %. Hankkeeseen kirjataan myös talkootyötä.

Hankkeen tavoitteena on kehittää Salpalinjan ympärille luonto-, elämys- ja kulttuuriaktiiviteetteja, jotka tukevat alueen yritys-toimintaa ja luovat samalla mahdollisuuksia matkailuun liittyvien sivuelinkeinojen syntymiselle. Hanke lisää myös Kaakonkulman matkailullista vetovoimaa ja vahvistaa Sal-

pa-aseman valtakunnallista ja kansainvälistä tunnettavuutta.

Kaakonkulma Salpalinja -hankkeen painopiste on investoinneissa. Hankkeella kehitetään Miehikkälän Salpalinja-museota ja Virolahden Bunkkerimuseota niin, että niillä on paremmat mahdollisuudet erityisryhmien kuten esim. liikuntaesteisten asiakkaiden huomiointiin. Museoalueille on teetetty aluesuunnitelmat, joiden toteutuksesta vastasi arkkitehtitoimisto Koskinen & Schalin. Museorakennuksia on laajennettu ja kunnostettu niin että ne soveltuvat jatkossa ympärivuotiseen käyttöön. Museoiden uudet perusnäyttelyt avautuvat kesällä 2005. Näyttelyitä täydentää hankkeessa tuotettu *Suomen Salpa 1940–44* -multimedia, jota voi selailla museoiden infokioskeissa. Multimedia löytyy myös cd-rom-muodossa museon myyntipisteistä. Hanke toteuttaa myös Miehikkälän ja Virolahden maastokohteiden inventointia ja tuottaa sisällöt Salpapolun varrella olevien tutustumiskohteiksi valittujen linnoitteiden opastauluihin. Hanke on järjestänyt opaskoulutusta, sillä sekä museot että Salpateemaa hyödyntävät yritykset tarvitsevat lisää opaskapasiteettia. Hankkeella pyritään myös nostamaan Salpalinjaa kansainvälistä näkyvyyttä omaavaksi museo- ja matkailukohteeksi. Tähän liittyen on mm. luotu pohjaa sota- ja linnoitushistorialliselle yhteistyölle sekä Itä-Karjalassa että Itä-Virossa.

Kaakonkulman Salpalinja -hankkeen tavoitteena on pitkällä tähtäimellä synnyttää alueelle Salpafoorumissa esitetty valtakunnallinen Salpatoiminnan keskus, lisätä Salpa-aseman tunnettavuutta ja ennen kaikkea rakentaa museoista osittain ympärivuotisesti toimivia elämyksellisiä ja oivalluksia tarjoavia museokohteita.

FM Anu Haapala on Miehikkälän ja Virolahden museotutkija.

HYPPÄÄ MUSEOJUNAN KYYTIIN! MATKANTEKOA JOKIOISTEN MUSEORAUTATIELLÄ

Teemu Virtanen

Haluaisitko vielä kokea, millaista oli entisten aikojen kiireetön matkanteko? Haluaisitko nuuhkia iloisesti viheltävän ja puuskuttavan pienen höyryveturin tulipesässä palavien koivuhalkojen tuoksua? Tahtoisitko tavata komeaan virka-asuun pukeutuneen vanhan ajan konduktöörin, joka leimaa pahvisen matkalippusi eli 'pilettisi' pilettisaksillaan ja vanhanaikaista taskunauristaan vilkaistuaan kuuluttaa: "Seuraavaksi Kermala, pysähdymme vain tarvittaessa, Kermalan jälkeen Humppila!" Tai entä miltä tuntuisi vain nojautua vanhan matkustajavaunun puisen penkin selkänojaa vasten ja katsella verkkaisesti ohi lipuvaa maisemaa kiskojen kolinaa kuunnellen? Kesäsunnuntaisin liikennöivä Jokioisten Museo-rautatie on paikka, jonne jokaisen vanhan ajan leppoisasta matkanteosta unelmoivan kannattaa kesällä suunnata, sillä muualta Suomesta ei vastaavaa enää löydy!

SATAVUOTIAS RATA VIE MENNEISYYTEEN

Jokioisten Museorautatie sijaitsee Lounais-Hämeessä, Jokioisten ja Humppilan kuntien alueella Forssan lähellä. Rautatie on kapearaiteinen, sillä sen raideleveys eli kiskojen etäisyys toisistaan on vain 750 millimetriä, kun esimerkiksi valtion rataverkon vastaava leveys on 1524 mm.

Radan nykyinen pituus on 14 kilometriä. Alunperin Jokioisten rautatie -nimellä toimineen radan pituus oli 23 kilometriä